

Aktuelt for kriminalomsorgen

NR. 2 2008

Justisminister Knut Storberget har fått på plass grunnstenen i Halden fengsel.

En avgjørende sommer

Denne gangen vil jeg tillate meg å betrakte verden bare som ansatt i kriminalomsorgen! For i denne situasjonen er vi ansatte alle sammen, enten vi er topledere eller nybegynnere. I neste nummer, når stortingsmeldingen om kriminalomsorgen er lagt frem, skal vi igjen for fullt gå inn i diskusjonen om hvordan vi løser samfunnsoppdraget vårt.

De kommende endringer berører ansatte i kriminalomsorgen på forskjellige måter – men de berører alle. Her i KSF vet vi at bare noen vil ha Justisdepartementet som arbeidsgiver i fremtiden. Størstedelen vil følge med over i direktoratet ved utskillelsen, eller finne seg oppgaver andre steder i eller utenfor kriminalomsorgen. KITT skal gå inn i direktoratet på en eller annen måte. Noen sentraliserte administrative oppgaver flyttes fra regionene Øst og Sør og inn i direktoratet. Den ny stillingen som direktør for kriminalomsorgen skal kunngjøres.

Naturlig nok knytter det seg stor spenning til lokaliseringen, og vi verker etter å få en avklaring. Den politiske debatten ser ut til å dreie seg om Oslo eller Bergen. Hvordan omorganiseringsprosessen blir, avhenger i stor grad av stedsvalget. En flytting fra Oslo oppleves dramatisk for mange, men jeg stoler på at Justisdepartementet fører en personalpolitikk hvor alle blir tatt vare på.

Hvilke organisatoriske endringer som skal skje utover i etaten, regionalt og lokalt, vet vi ikke helt før stortingsmeldingen legges frem. Det vi vet, er

at vi for å kunne oppfylle vår del av tilbakeføringsgarantien, må kunne levere en tverrfaglig og tverretatlig saksbehandling på et tidlig tidspunkt i alle saker. Fengsel og friomsorg skal knyttes tettere sammen enn i dag. Forvaltningssamarbeidet blir mer krevende og forpliktende lokalt. Kort sagt: arbeidssituasjonen for ansatte på både lokalt og regionalt nivå vil bli endret. Og selvfølgelig skal hele etaten kunne ta i bruk de samme personalpolitiske virkemidlene som blir tilbudt ansatte sentralt.

Som ved korsveier tidligere, tyr jeg til et lite gruk av Piet Hein:

"Kan du ikke det du vil,
må du ville én ting til!"

Usikkerhet om fremtiden er belastende, men det ukjente kan romme muligheter som også er positive. Nå gjelder det ikke minst å være gode kolleger for hverandre.

Ha en riktig god sommer!

Kristin Bølge Dinesaare

Soningskø og bøteaksjon

I Regjeringens Soria-Moria erklæring er ett av satsingsområdene at soningskøen skal være avvirket i inneværende stortingsperiode. Dette gjelder både ubetingede fengselsdommer, samfunnsstraffdommer og subsidiære bøtedommer.

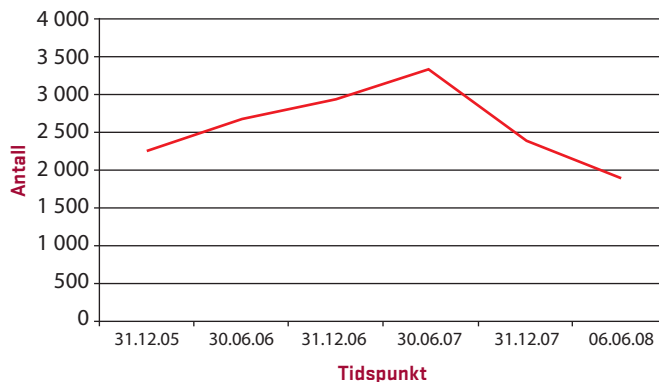
Regjeringen har iverksatt flere køtiltak, blant annet er det opprettet og under arbeid 398 nye og midlertidige fengselsplasser i perioden 2006 til 2008.

Antall ubetingede fengselsdommer i køen var 2 737 den 28.4.2006, mens den var redusert til 844 dommer 13.6.2008.

Som et tiltak for å få redusert bøtekøen, er det etablert en egen aksjon i Region nordøst. IIseng fengsel har nå tilrettelagt driften til i utgangspunktet å kun ta i mot bøtedommer, men skal gjennomføre aksjonen i samarbeid med Hamar fengsel ved at det øremerkes noen lukkede plasser ved behov. IIseng fengsel tar nå i mot bøtedommer fra hele landet. Alle regioner sender nå bøtedommer til IIseng fengsel.

Bøteaksjonen viser en betydelig effekt. Antall bøtedommer var 3 380 pr 30.6.2007, mens den pr 13.6.2008 var redusert til 1 883.

Utvikling i køen for subsidiære bøtedommer

Faget i fokus

Årets tema: Mangfoldsåret

Når: 21. – 22. august

Sted: KRUS

Nærmere beskjed om program og påmelding kommer ganske snart

Stortingsmeldingen kommer i oktober

I denne utgaven av Aktuelt for kriminalomsorgen hadde vi planlagt en artikkel om stortingsmeldingen som skulle oversendes Stortinget i juni. Den artikkelen kommer i neste utgave – i oktober – for da kommer meldingen.

Arbeidstilsynets pålegg til Kriminalomsorgens sentrale forvaltning

Arbeidstilsynet gjennomførte i 2006 tilsyn i 35 fengsler og friomsorgskontor i fire av kriminalomsorgens regioner. Målet var å sikre at kriminalomsorgen organiserer arbeidet slik at tilsatte ikke utsettes for helseskadelige fysiske eller psykiske belastninger, og at det drives et systematisk HMS-arbeid med gjennomføring av forebyggende tiltak. Den 8. januar 2007 kom Arbeidstilsynet med tre pålegg til Kriminalomsorgens sentrale forvaltning [KSF]. Dette resulterte i en bred prosess der både vernetjeneste, tillitsvalgte, de seks kriminalomsorgs-regionene, KRUS og KITT ble trukket med. Arbeidstilsynet har i brev av 21.4.2008 gitt KSF og regionene ny felles frist til 31.12.2008 med å innfri påleggene.

Av seniorrådgiver Jan-Inge Helgheim, KSF

KSF vil i 2008 spesielt prioritere følgende oppgaver innenfor HMS-området:

1. Implementering av HMS-rutiner

- rutine for endring og omstilling
- rutine for risikovurderinger av arbeidstidsordninger
- rutine for verneombudets medvirkning

2. Varsling

Det skal utarbeides rutiner for varsling i kriminalomsorgen. Det er derfor nedsatt en arbeidsgruppe med følgende oppgaver:

1. utarbeide et forslag til system/retningslinjer for hvordan det kan legges til rette for lojal for varsling i kriminalomsorgen, samt forslag til hvordan det kan etableres en kultur med takhøyde for intern kritikk
2. vurdere hvilke interne muligheter for varsling som normalt bør forsøkes før det varsles eksternt
3. sørge for bred kommunikasjon med relevante aktører i etaten og innhente innspill til arbeidet

Fristen for å avgi rapport til KSF vil bli satt til 17.10.2008.

3. HMS-koordinatorer

Sentralt, regionalt og lokalt nivå skal dedikere ressurser til en HMS-koordinatorfunksjon.

4. HMS-seminar 18.11.2008

KSF vil i samarbeid med Arbeidstilsynet holde en HMS-konferanse 18. november 2008. På konferansen vil ekspedisjonssjef Kristin Bølgen Bronebakk og direktør i Arbeidstilsynet Solveig Finboe Svendsen delta. Det er nedsatt en programkomité som består av representanter fra KSF og Arbeidstilsynet. Vi kommer tilbake med program for konferansen senere.

5. Felles rammeverk for ulike kravområder

Det skal utarbeides et felles rammeverk for ulike kravområder hvor aktivitetene innen ulike kravområder koordineres/harmoniseres ved hjelp av en felles overbygning. Det er nedsatt en prosjektgruppe som skal utarbeide forslag til et felles rammeverk for disse kravområdene (internkontrollsystem). Frist for utarbeidelse av dokumentasjon og plan for implementering er 31.12.2008. ○

Internkontroll i kriminalomsorgen

KSF jobber med utvikling av systemer som skal sikre faglig høy standard på kriminalomsorgens kjerneområder. Internkontroll er ett slikt system. De fleste vil være kjent med dette fra arbeidet med helse, miljø og sikkerhet (HMS), men det er også krav om internkontroll der virksomheten bruker personopplysninger. I tillegg har det lenge vært et ønske om å utvikle et internkontrollsystem også for straffegjennomføringen. Et spørsmål vi har stilt oss er om det skal utvikles separate systemer for disse områdene, eller om det bør være ett, felles system som dekker alle tre.

Det skal utarbeides et felles rammeverk der områdene HMS, bruk av personopplysninger og straffegjennomføring koordineres og harmoniseres ved hjelp av en felles struktur. Systemet vil inneholde en overordnet del som sier noe om hvilke aktiviteter som skal, bør og kan være felles på de tre områdene. Systemet vil ta utgangspunkt i de krav som stilles i relevant lov- og regelverk, men

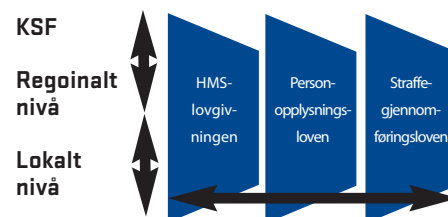
omfatter også andre faktorer som påvirker kvaliteten innenfor disse områdene. Rammeverket vil berøre kriminalomsorgens forhold både til domfelte/innsatte, tilsatte og samarbeidspartnere.

Det er etablert en prosjektorganisasjon med seniorrådgiver Jan Inge Helgheim, KSF, som prosjektleder. Prosjektorganisasjonen består av en prosjektgruppe og et arbeidsutvalg, i tillegg til to arbeidsgrupper som skal utarbeide forslag til internkontrollsystem i forhold til straffegjennomføringsloven og personopplysningsloven. Den første arbeidsgruppen ledes av assisterende regiondirektør Are Høidal, den andre av friomsorgsleder Johnny Bjørkli. Prosjektorganisasjonen har med deltakere fra sentralt, regionalt og lokalt nivå i tillegg til representanter fra organisasjonene. Prosjektet har frist til 1. november i år med å levere sitt forslag. Implementering av internkontrollsystemet er planlagt i 2009.

Spørsmål eller andre innspill til prosjektet kan

rettes til Jan Inge Helgheim (jan-inge.helgheim@jd.dep.no). Vi vil komme tilbake med mer informasjon senere. ○

Regler for hva som skal, bør og kan være felles for internkontrollarbeidet i kriminalomsorgen

Regelverket stiller krav om planer, dokumentasjon, kontroll og oppfølging innenfor alle disse områdene

Kristin Bølgen Bronebakk, JD/KSF og Harald Føsker, KRUS

Brita Normann, JD og Rob Allen, Storbritannia

Jörgen van Poeck, Belgia og Torbjørn Eriksen, Kriminalomsorgen region sør

Høyrisiko-lovbrytere under

- Barn bør ikke settes i fengsel! Slik lød innledningsordene til ekspedisjonssjef Kristin Bølgen Bronebakk til de 77 deltakerne fra 17 land som 5. og 6. juni deltok på en europeisk konferanse under ICPA – The International Corrections and Prisons Association. ICPA og kriminalomsorgen arrangerte konferansen i fellesskap. Kristin Bølgen Bronebakk er styremedlem i organisasjonen og var initiativtaker til at Norge ble stedet og unge lovbytere ble temaet for organisasjonens første regionale konferanse.

Professor Friedrich Lösel, Universitetet i Cambridge, ga en oversikt over forskning på området. Hans utgangspunkt var både de biologiske risikofaktorene og det biososiale samspillet: - De biologiske og de sosiale faktorene virker gjensidig forsterkende på hverandre, var hans budskap. Samtidig manet han til varsomhet i å tolke forskningsresultater for absolutt. Forrige gang Lösel besøkte norsk kriminalomsorg, var da han høsten 1999 var hovedinnleder på fagseminaret (se Aktuelt for kriminalomsorgen 4-1999). Denne gangen understreket han enda sterkere hva som kan være risikofaktorer i omgivelsene og hvordan den enkelte domfelte subjektivt kan oppleve situasjoner, for eksempel at verden er fiendtlig innstilt overfor ham.

At ungdomstiden er forlenget med flere år i skole og utdanning og at de unge derved kommer senere ut i "voksenlivet" samtidig som de er tidligere voksne på områder som sex og alkohol, kan gjøre ungdomstiden usikker og vanskelig og være en stor utfordring.

Professor Friedrich Lösel

Lösel mente man ikke kunne trekke et klart skille mellom for eksempel 17 og 19-åringer. Han fremholdt at aggresjon ikke nødvendigvis er noe negativt.

Et annet moment han tok opp, var at programmer i kriminalomsorgen ikke kan sees isolert, de er avhengig av den som leder det, de må være godt strukturerte og eventuelt inkludere familien. De bør ha et undervisningspreg – og gjerne være yrkesrettet og være del av en fremtidsplan. Samtidig var han klar på at situasjonen i fengslene generelt sett er mye bedre i dag enn for en del år siden og at man dermed kan ha mindre effekt av programmer nå. Det aller viktigste er at de mest intensive tiltakene bare brukes overfor de høyrisikogrupperne de er utviklet for å hjelpe. Program er ikke noen vidundermedisin, men en viktig del av et bredere rehabiliteringstilbud.

Sosialtjenestens perspektiv ble presentert av den svenske forskningsdirektøren **Tove Pettersson**. Samarbeid, langsiktig planlegging og at man bør unngå fengsel for de under 18 år, var noen av hennes momenter. Den finske professoren **Tapio Lappi-Seppälä** fremholdt at dersom de unge må i en institusjon, bør det være i små familielignende institusjoner,

Tove Pettersson, Sverige

ikke i egne ungdomsfengsler. Eventuelt kan man ha egne avdeling knyttet til et ordinært fengsel. En utfordring generelt kan være ulik språkbruk innen de ulike sektorer, og dermed mulighet for misforståelser. Han minnet om at det er mindre ungdomskriminalitet i Sverige og Finland enn i Storbritannia. Et annet poeng han trakk frem er at det ikke ser ut til å være noen sammenheng mellom fengselsbruk og kriminalitet.

Fordypning og diskusjon ble ivarettatt i tre parallelle sesjoner. Temaene her var unge menn, unge kvinner og immigranter.

Den skotske forskeren og kriminologen, **Michelle Burman**, fremholdt at alder og kjønn bør være en nøkkel for differensiering. Hun minnet for eksempel om at unge kvinner tyr til selvskading, mens unge menn gjerne er aggressive. Man må både ivareta den unges situasjon og beskytte samfunnet. Hindringer i effektivt arbeid med unge kvinner kan være at de er få i antall og at mye forskning er designet av og for menn. Kvinner har spesielle, individuelle og krevende behov. Mange kan mangle støtte og rollemodeller. De kan være vanskelig å arbeide med. En helhetlig tilnærming er viktig, og mer forskning på feltet er nødvendig.

Aaron Swift, som er psykolog i kriminalomsorgen i Irland, snakket om utfordringene med unge menn som begår alvorlig kriminalitet, med vekt på god kartlegging av risiko, behov og personlige egenskaper av betydning for hvilke rehabiliteringstilbud den enkelte vil være best hjulpet med.

Jörgen van Poeck, som nå er leder for fengselet i Brügge, Belgia, snakket om de særlige

Tore Andreassen, Høyskolen i Bodø og Kristi Kõiv, Estland

Ed Wozniak, ICPA

18 år

problemer knyttet til barn og ungdom fra immigrantmiljøer. Van Poeck var tidligere leder for kriminalomsorgens ungdomsinstitusjon Everberg utenfor Brussel. En helt spesiell utfordring har man når familien er illegale immigranter slik at foreldrene ikke tør ha kontakt med myndighetene.

Kriminalitet og sosialpolitikk

- Det hjelper ikke å sende brev til en ungdom og innkalle til samtale på et kontor med en eller annen spesialist, sa direktør **Rob Allen**, ICPS, Storbritania. Brev blir ofte ikke åpnet, eller avtalen og tidspunktet blir glemt.

Samarbeid over sektorgrensene for barnevern, undervisning og justis, et variert tilbud og brukermedvirkning, var momenter han trakk frem.

Han innlegg ble kommentert av seniorrådgiver **Brita Normann**, Politiavdelingen i Justisdepartementet. Hun minnet blant annet om FN-konvensjonen om barns rettigheter og at alle under 18 år er barn.

Godt eksempel

Forsker **Tore Andreassen**, Høyskolen i Bodø vakte stor interesse med sin orientering om MultifunC, et prosjekt for risikoungdom en del steder i Sverige og Norge. – Ikke sett lavrisikoungdom i institusjon, og i hvert fall ikke sammen med høyriskikoungdom, var hans klare advarsel – noe også Friedrich Lösel hadde understreket. – Man må ha bred tilnærming og legge vekt på atferdsmessige intervensjoner. Det er vanskelig å gjøre noe bare ved hjelp av institusjonsopphold om man ikke også gjør noe med omgivelsene vedkommende skal ut i. Oppholdet i institusjon bør være kortest mulig, fra 4 til 9 måneder. Det bør ikke være flere enn åtte unge hvert sted, institusjonene bør være åpne og de bør forankres innen sosial- og velferds-

Tony Cameron, leder ICPA, Karen Dotter-Schiller, leder kriminalomsorgen i Østerrike og Richard Stedman og Andrew Boswell, representanter for noen private fengsler i England

området. Målgruppen er unge med alvorlige atferdsproblemer og som kunne forventes å ha høy risiko for fremtidig kriminell atferd. Man må sette opp små trinn på målstigen: Hva skal han klare denne uken. Alt arbeid arbeidet med den enkelte unge må skje gjennom familien, dvs. den må trekkes aktivt med i opplegget, var kort oppsummert noen av hans poenger.

Andre innlegg fra norsk side var fra dommer **Liv Synnøve Taraldsrud** som leder arbeidsgruppen som følger opp Stortingsmeldingen om alternative straffereaksjoner overfor unge lovbytere (St.meld.nr. 20 (2005-2006)). Utvalget leverer sin innstilling i høst, **Morten Holmboe** fra påtalemyndigheten og forsker **Sturla Falck**, NOVA, om importmodellen.

Deltakerne diskuterte ivrig i pauser og ut over kvelden i det vakre sommerværet på Kriminalomsorgens utdanningscenter første dag og på hotellet hvor deltakerne bodde og hvor

andre dag ble holdt. Blant annet ble temaer som tilsynsordninger, ombudsmann og innsattes klagerett, tjenestemennenes kompetanse, verdspørsmål og samfunnsutviklingen i de "nye" europeiske demokratier tatt opp av veldig fornøyde deltakere.

Forebygge er bedre enn å reparere

I sin oppsummering trakk **Ed Wozniak** fra ICPA blant annet frem

- lovbytere under 18 alder skal betraktes som barn
- disse unge bør ikke settes i fengsel med voksne
- institusjonene for de unge bør være åpne
- det finnes ingen enkel, magisk løsning
- husk Europarådets anbefalinger og FN-rekommendasjonene
- den kriminelle lavalder bør være så høy som mulig
- bredt sammensatt individuell soningsplan
- bedre undervisning, helsetjenester og arbeidstilbud ○

En av ti innsatte har store lærevansker. To av ti har så store språkvansker at de vil ha store vansker med å forstå språklig samhandling. Dette gir nødvendigvis negative utslag gjennom hele straffesaksjeden. Fængselsinnsatte er ei utsatt gruppe mennesker. Innsatte med store lærevansker er ofte strafferettskjedenes stille "mønsterelever". Store lærevansker blir ofte forvekslet med dumskap og udugelighet, noe vi nødig tilskriver oss selv eller andre. Således vil fire av fem personer med store lærevansker være ukjent for det kommunale hjelpeapparatet. Ofte finner vi personer med store lærevansker utenfor det ordinære arbeidslivet, og deres deltagelse og økonomi blir derav svekket. Denne kunnskapen er verdifull, men samtidig vanskelig. Hvis jeg sier at forekomsten av store lærevansker er større blant innsatte enn andre, har jeg ikke sagt at store lærevansker øker risikoen for kriminalitet. Problemet er derimot at jeg ikke bestemmer hva andre skal oppfatte av det jeg sier.

Store lærevansker blant fængselsinnsatte

Av Erik Søndena, PhD kandidat, Kompetansesenteret for sikkerhet-, fængsels-, og rettspsykiatri, avdeling Brøset og NTNU. Foto: Synnøve Sørland, Kriminalomsorgen region nord

Hva er lærevansker?

Lærevansker er brukt i denne artikkelen som en samlebetegnelse for en rekke faktorer som hindrer læring. Vi skiller mellom spesifikke lærevansker og store (sammensatte) vansker. De spesifikke vanskene kan være dysleksi, dyspraksi, talevansker, kommunikasjonsvansker, syn- og hørselsvansker, ADHD eller autismespekteret f.eks. Asperger syndrom. Store (sammensatte) lærevansker medfører at personen har en intellektuell umodenhet (utviklingsalder under 12 år). Denne umodenheten har oppstått mens personen ennå var ung. Ofte finner vi en eller flere spesifikke lærevansker som tilleggshandikap hos personer med store lærevansker.

Det er mye tabu forbundet med lærevansker, ikke minst fordi lærevansker ofte forveksles med dumskap og udugelighet. I voksen alder blir derfor lærevansker vanskelige å avdekke. Et liv med lærevansker kan medføre en rekke hverdagslige hindringer. Du trenger hjelp til å forstå samfunnslivet og kan få problemer sosialt og i arbeidslivet eller på skolen. I Norge

tar vi altfor lite hensyn til dette.

Flere internasjonale undersøkelser viser at bare ca 20 % av de som har store lærevansker blir registrert, og tilbudt adekvate tjenester (for eksempel boveiledning, arbeidstrening, støttekontakt eller annet omsorgstilbud).

Fængsel

Fire av fem personer med store lærevansker er ikke kjent for de kommunale hjelpetjenestene som personer med slike vansker. De fleste klarer seg nokså bra i livet, så fremt de har tilgang på støtte fra arbeidslivet og har gode sosiale relasjoner. Støttepilarene er mer betydningsfulle for personer med lærevansker enn for andre, fordi deres evne til å bygge relasjoner er svekket. Hvis den intellektuelle modenheten tilsvarer det vi finner hos en 12 åring og interessefeltet deres er betydelig innsnevret, vil relasjonene lett bli preget av dominans.

Fattigdom

Levekårsundersøkelsen viste at fire av ti norske fanger lever under fattigdomsgrensa (Friestad og Skog Hansen 2004). Som konsekvens av at personer med store lærevansker ofte blir stående utenfor arbeidslivet, vil deres økonomi være svakere enn i gjennomsnittsbefolkningen. En amerikansk undersøkelse dokumenterte for eksempel at

en av tre personer med store lærevansker lever i en husholdning med et inntektsnivå på linje med de 10 % laveste (Harris 1998).

Ukjent handikap

De fleste yrkesgruppene som jobber innen justissektoren er ukjent med hvordan man gjenkjenner store lærevansker, samtidig er disse personene ofte gode til å kamuflere sine vansker. I følge en framtrødende forsker på området (Ruth Luckasson) skiller ikke personer med store lærevansker seg fra folk flest, - de verken sikler, snubler eller er språkløse, "de blir ikke kjent igjen på noe ytre". Når de så gjør hva de kan for å passere som normale, er det et etisk kardinalspørsmål hvorvidt vi skal identifisere dem. Kampen for å tilhøre det normale, og mot å bli betegnet som evneveik eller utviklingshemmet, er sterk. Det blir gjerne en kamp for uavhengighet. En amerikansk advokat, Robert Perske, omtaler denne kampen som så sterk at skammen over å bli klientifisert kan overvinne risikoen for å bli henrettet. Likevel, når samfunnet berøver ens frihet, bør vi tillate oss å studere mekanismene som dessverre alt for ofte gir en gjenganger.

Dommene

Det er gjort undersøkelser som viser at personer med store lærevansker får strengere

dom enn personer uten, for samme typen forbrytelse (Laski 1992). I norsk straffelov kan det tas formildende hensyn dersom tiltalte har store lærevansker (straffelovens §56c), men denne lovparagrafen er lite anvendt i straffesaker. Når personer med store lærevansker raskere tilstår, og gir bekreftelser på påtalemyndighetenes anklager og bevis, møter de domstolens behov for rasjonell saksbehandling, men ikke behovet for å se flere sider av en sak. Personer med store lærevansker fremmer sjelden saken sin for en høyere domstol, fordi de opplever seg fremmedgjort og maktesløse i en sammenheng de ikke forstår.

Et tilfelle

The New York Times ga et grotesk eksempel på amerikansk strafferett 15. august 2002 (Herbert 2002). Under overskriften *Et tenkt drap, besvarer journalisten følgende spørsmål: Hvis du skal domme tre personer for barnedrap, må du da vite om barnet ble drept? Nei, ikke i Alabama. Må du på noen måte bevise at barnet har eksistert? Nei, ikke i Alabama så lenge de tiltalte er fattige, svarte og har store lærevansker.*

Historien bak overskriften er hentet fra 1999 da Victoria Banks sonet en fengselsdom for et annet forhold. Hun tok kontakt med fengselsledelsen og forklarte at hun var gravid og ba om fremskutt løslatelse. Fengselslegen undersøkte henne, men hun tillot ikke noen underlivsundersøkelse, og til tross for legens tvil, ble Victoria løslatt på prøve mai 1999. August samme år ble hun varetaktsfengslet. Hun hadde ikke fått barn og det var ingen bevis for at hun hadde født. Hadde hun holdt fengselsmyndighetene for narr?

Det var kjent at Victoria hadde store lærevansker med en IQ under 70. Det var imidlertid ikke kjent at Victoria i 1995 hadde gjennomgått en tosidig tubarligering – en form for sterilisering der egglederne effektivt blokkeres og befruktning er utelukket.

Saken ble satt under etterforskning og Victoria, hennes fraseparerte ektemann Medell Banks og hennes søster Dianne Tucker gjennomgikk intense og langvarige avhør. I likhet med Victoria hadde også Medell og Dianne store lærevansker. Tilståelsene deres kom, den seneste etter 48 timer, og avdekket et komplott der de tre hadde drept barnet ved fødselen og gravd det ned i skogen. Dommen ble satt til 15 års fengsel for hver.

Victorias ufruktbarhet ble bevitnet i retten, men aktoratet lykkes med å underkjenne denne. Forsvareren fulgte opp saken og fikk på et senere tidspunkt gjennomført ny undersøkelse av en fertilitetseksperter, som bekreftet at steriliseringen var effektiv og at Victoria ikke kunne bli gravid.

Diane og Medell ble løslatt i 2003 etter over tre år i fengsel, men først etter å ha samtykket i å ikke reise sivil søksmål mot ansvarlig involverte i saken. Victoria har ennå ikke renvasket seg.

Denne saken er absurd, men 37 tilsvarende saker av nyere dato finnes (Perske 2005).

Straffedømte med store lærevansker i Norske fengsler

En undersøkelse hvor vi satte som mål å finne ut hvor mange innsatte ved norske fengsler som har store lærevansker, ble satt i gang januar 2007. Undersøkelsen skulle både gi svar på utbredelsen, men også se på om det fantes kjennetegn som skiller personer med store lærevansker fra øvrige innsatte. Samarbeidet med Kriminalomsorgen region nord var avgjørende for å nå fram med undersøkelsen. Et tilfeldig utvalg av 50 % av de innsatte i Region nord ble spurt om å delta.

Ved samtlige ni fengsler i regionen ble undersøkelsen tatt vel imot. Det kan virke som at problemstillingene som ble reist i forkant, ga et tydelig gjenhør hos ledelse og betjenter. Mange bekreftet de beskrivelsene som utgjør

prototypen av personer med store lærevansker; manglende tro på egne vurderinger, unnvikende og lett hjelpeløse. Også i fellesmøte med de innsatte, hvor prosjektet ble presentert, og hvor det ble åpnet for diskusjon, kom det viktige innspill. Fra de innsatte ble det imidlertid bemerkert at slike studier dukker med jevne mellomrom opp, uten at resultatene gir nevneverdig virkning for soningsforholdene.

Undersøkelsen baserte seg på et intervju med tilhørende tester. De samme instrumentene ble brukt i alle tilfellene og intervjuene hadde en varighet på ca. en time. Intervjuet var satt sammen av spørsmål som rettet seg mot nåværende og tidligere fengselsdommer, skolegang og utdanning, historiske opplysninger om lærevansker, nåværende helseopplysninger inkludert spørsmål om rus og tilpasning under soningen. Tre ulike tester ble brukt: 1. HASI – en kortfattet screening test for å skille personer med mistanke om

Tabell 1: Helse, utdanning, støttetiltak, rusvaner, deltagelse under soning og domsforhold - en sammenligning av innsatte med og uten store lærevansker

	Store lærevansker: IQ<70	Andre IQ≥70	P-value Chi-square/ t-test
Antall	15	124	
Alder (gj.snitt og spredning)	39,1 (SD=11,0)	34,0 (SD=10,5)	
Kjønn (menn/ kvinner)	93,3 % / 6,7 %	95,2 % / 4,8 %	
Barndoms-beskrivelser			
Skulket skolen	57,1%	31,7 %	
Trengte hjelp på skolen	85,7%	46,0%	**
Fullførte yrkesrettet utdanning	6,7 %	37,4 %	*
Ble diagnostisert m. dysleksi	46,7 %	19,4 %	*
Var hyperaktiv	46,7 %	30,6 %	
Hadde kontakt med PP-tjeneste	64,3 %	44,7 %	
Psykiske problemer som barn	46,7 %	17,7 %	**
Medisinske beskrivelser			
Rusavhengighet	40 %	57,3 %	
Har en psykiatrisk lidelse	40 %	39,5 %	
Er medisineret for psyk. lidelse	66,7 %	13,1 %	***
Har vært utsatt for hodeskade	20 %	33,3 %	
Har/ har hatt epilepsi	13,3 %	11,3 %	
Kriminalitetshistorikk og soningstilpasning			
Rettspsykiatrisk undersøkelse	33,3 %	12,5 %	**
Deltar/ deltatt på program	0	19,4 %	
Benytter fengselsskole	20 %	25,8 %	
Blir møbbet under soning	13,3 %	8,1 %	
Antallet fengselsdommer	6,3 (SD=7,2)	2,8 (SD=3,0)	***
Samlet tid som innsatt	1,9 år (SD=1,1)	1,4 år (SD=0,7)	*
Dom (mest alvorlig):			
Vinning/ ran	33,3 %	18,5 %	
Narkotika	6,7 %	34,7 %	*
Vold/ legemsfornærmelse/ drap	26,7 %	22,6 %	
Sedelighet	6,7 %	8,1 %	
Trafikkforseelse	6,7 %	5,6 %	
Annet			

* p<0.05 (sannsynligheten for at forskjellen er tilfeldig er mindre enn 5%)

** p<0.01 (sannsynligheten for at forskjellen er tilfeldig er mindre enn 1%)

*** p<0.001 (sannsynligheten for at forskjellen er tilfeldig er mindre enn 0.1%)

lærevansker fra personer uten mistanke om lærevansker. 2. WASI – en kortfattet, men likevel utfyllende intelligenstag. 3. GSS – en test som avdekker hvor lett en person lar seg lede og forandre mening etter påvirkning.

Deltagelsen i studien var frivillig og noen av dem vi spurte ville naturlig nok ikke delta. Av de som ble forespurt takket 77 % ja. Deltagelsen varierte imidlertid fra fengsel til fengsel. Der hvor undersøkelsen ble hilst velkommen, hadde vi deltagelse fra langt over 90 %. Studien var rettet mot domfelte innsatte, varetektsfanger ble ikke tatt med. Det samme var tilfelle med fanger som ikke behersket norsk språk.

Resultater og diskusjon

Av 143 intervjuer fant vi 15 personer med klar indikasjon på store lærevansker. De fleste av disse hadde en avklart erkjennelse av at de hadde lærevansker, men ingen bekreftet at de hadde fått tilrettelagte tjenester som boveiledning, arbeidstrening, støttekontakt eller annet omsorgstilbud fra kommunen. Mange hadde rus- og psykiatriske problemer, men i all hovedsak var de vanskelige å identifisere i gruppen av innsatte. I tabell 1 finner vi en presentasjon av forskjellige karakteristika der det er gjort en sammenligning mellom personer med store lærevansker, IQ under 70, og andre. Kolonnen lengst til høyre markerer om forskjellen er signifikant, dvs. betydningsfull.

Merknader til tabellen

Når det gjelder barndomsbeskrivelse oppgir 85 % av de med store lærevansker at de trengte hjelp på skolen. Det er flere uten lærevansker som har gjennomført yrkesrettet utdanning enn de med store lærevansker. De med store lærevansker gjennomfører sjelden. Flere personer med store lærevansker har en

dysleksidiagnose, og det er flere som oppgir at de hadde psykiske problemer som barn.

Når det gjelder medisinsk beskrivelse er det flere personer med store lærevansker som blir medisinerert for psykiske problemer pr. i dag, selv om det er like mange med og uten lærevansker som oppgir å ha psykiske lidelser.

Det er flere personer med store lærevansker som er undersøkt rettspsykiatrisk. Personer med store lærevansker har gjennomgående flere fengselsdommer (ubetinget reaksjon/bøtesoning/varetekt) bak seg. Personer med store lærevansker har samlet sett sittet lengre i fengsel enn andre. Undersøkelsen viser en tendens i retning av at personer med store lærevansker deltar i mindre grad i program under soningsforløpet og når de deltar på tilbud i regi av skolen i fengselet, er dette ofte på små, mindre kurs/dagtilbud.

Når det gjelder type kriminalitet er det å bemerke at personer med store lærevansker er sjeldnere dømt for narkotikaforbrytelser.

Den intellektuelle fungeringen

For å skille personer med lærevansker fra personer uten lærevansker benyttet vi en intelligenstag (WASI). Denne testen angir en IQ, som best kan forklares ved å henvise til mental alder. En voksen person med IQ på 70 har en mental alder på 11 år og 8 mnd., mens en person med IQ på 60 har mental alder på 10 år og 8 mnd (Petersilia 2000). Intelligenstag-testen er satt sammen av fire forskjellige deltester, to som måler verbal/ språklig intelligens og to som måler praktisk intelligens. Vi fant et stort gap mellom disse kategoriene, se tabell 2. Mye tyder på at en språkfattigdom i livsbetingelsene til mange

Forsker Erik Søndenaas har gjennomført en studie av forekomsten av store lærevansker blant innsatte og betingelsene for denne gruppen i kriminalomsorgen

innsatte, gjør dem særdeles sårbare i møte med muntlig og skriftlig informasjon.

Tabell 2: Fordeling av innsatte etter resultat på intelligenstag (WASI).

	Store lærevansker IQ <70	Grenseområde IQ 70-79	Normal IQ >80
WASI			
Verbal	19.4% (25)	17.8% (23)	62.8% (81)
Performance	4.6% (6)	6.9% (9)	88.5% (115)
Total	11.2% (15)	11.9% (16)	76.9% (107)

Med denne forekomsten av store lærevansker vil det være nødvendig å stille seg spørrende til hvordan situasjonen kan avhjelpes. I de aller færreste tilfellene var vi på forhånd i stand til å identifisere personene i forkant av testingen. Et kartleggingsverktøy / screening-instrument, HASI, kan imidlertid være til nytte. Det vil effektivt skille ut personer med store lærevansker fra andre. Dette er et teknisk sett krevende instrument og vi valgte derfor å gå videre med bakgrunn i opplysningene fra tabell 1. Her gjorde vi en analyse der vi trakk ut den mest avgjørende variabelen, fjernet effekten av denne og trakk så ut den mest avgjørende gjenstående variabelen. Denne operasjonen fortsatte vi til vi satt igjen med fire variabler med avgjørende betydning for hvorvidt den intervjuede hadde store lærevansker eller ei. De fire variablene utgjør en sjekkliste som med stor treffsikkerhet (80 %) kan angi hvorvidt en innsatt har store lærevansker eller ikke.

Figur 1: De fire variablene, et kryss for tre av fire gir god grunn til å mistenke store lærevansker.

1. Blir behandlet for psykiske lidelser	ja
2. Hadde behov for støtteundervisning	ja
3. Sporadisk bruk av rusmidler	ja
4. Opplevd hodetraume	nei

Suggestibilitet (påvirkning under pressede situasjoner)

Vi ønsket å finne ut om det var forskjeller mellom personer med eller uten store lærevansker i å forholde seg til påvirkning under pressede situasjoner (suggestibilitet). Her fant vi en klar sammenheng. Jo større lærevansker desto mer påvirkbar til å godta falske opplysninger. Dette er nok et forhold som ofte påvirkes av den språklige hukommelsen, som naturlig nok er bedre hos personer uten store lærevansker.

Hva sier forskningen om store lærevansker og kriminalitet

Det har de siste ti-tyve årene kommet en rekke forskningsresultater som klart og tydelig viser en høy forekomst av store lærevansker blant personer innbrakt til politi-arresten (Gudjonsson m. fl. 1993, Lyall m. fl. 1995), i varetekt (Harrington og Bailey 2005) og under soning i fengsel (Brown og Courtless 1971, Hayes m. fl. 2007, Murphy m. fl. 2000). Det er også gjort store studier av ungdomskriminelle med oppsiktsvekkende forekomst av store lærevansker (Chitsabesan m. fl. 2006, Kroll m. fl. 2002). Undersøkelsene viser imidlertid stor variasjon i forekomst av store lærevansker fra 5 % (Lyall m. fl. 1995) til 28,8 % (Murphy m. fl. 2000).

Problemet har vist seg større enn tidligere antatt og den britiske kriminalomsorgen (Prison Reform Trust) etablerte derfor et prosjekt over tre år der det ble rettet særlig fokus mot dette. Prosjektet ("No One Knowes") er ventet avsluttet høsten 2008 og har så langt gitt en rekke viktige bidrag til vår forståelse av politiets (Jacobson 2008), fengselsansattes (Talbot 2007) og det øvrige juridiske systemets (Loucks 2007) forståelse og håndtering av lovbrøyttere med store lærevansker.

Veien videre

Er det noen fordel for justissektoren eller den enkelte lovbrøytter å avdekke store lærevansker? Og, hvis lærevansker skal avdekkes, hvor i straffesaksprosessen bør det gjøres? Disse spørsmålene må vi ta stilling til hvis vi skal gjøre oss noe håp om forandring, og svarene må selvsagt peke i retning av noe bedre.

Personer med store lærevansker er straffesaks-skjedens mønsterelever, de klager ikke, de anker ikke, men er prisgitt omsorgsfull støtte for å oppnå progresjon i soningen. Alternative soningsformer er mulig, men hvordan ser slik soning ut hvis den skal være å foretrukket framfor dagens alternativer? Med dagens ordninger vet vi at personer med store lærevansker ikke har utbytte av programmene eller skoletilbudet, men kan vi skreddersy programmer og skoletilbud for personer med store lærevansker? Noen fengsler tilbyr gode og kreative løsninger, med korte og enkle kvalifikasjonskurs. For en person med store lærevansker kan et førerkort eller et sveise-

sertifikat være en vel så høy terskel som studiekompetanse for en annen. Programmer må tilpasses en svak språkforståelse, og fremdriften i programmene må være langsommere.

Det er fristende å gi noen velmenende svar på alle disse spørsmålene, men siden kunnskapen om store lærevansker i norske fengsler utelukkende skriver seg fra denne studien (Søndena m. fl. in press), må mer kunnskap hentes. Internasjonale fagmiljø har begynt å ta stilling til spørsmålene, men de har gjort grunnarbeidet og kjenner rekkevidden av sine svar. For å treffe riktigst mulig beslutninger trenger vi mer kunnskap gjennom forskning i fengslene og systemet omkring. Videre trenger vi en mobilisering av kunnskap hos ansatte i kriminalomsorgen, politi, påtale og domstol slik at tilgjengelig kunnskap kan omsettes i praktiske løsninger. Selvsagt er det nødvendig med ressurser til formålet, men personer med store lærevansker stiller selv ikke krav om å få dekket sine behov.

Konklusjon

Fengselstudien viste at vel 10 % av de innsatte har store lærevansker. Ytterligere 10 % har så store språkvansker at de vil ha store problemer med å forstå språklig samhandling. Dette gir nødvendigvis negative utslag gjennom hele straffesaks-skjeden. Samfunnets viktigste oppgave bør være å gjøre samfunnet i stand til å bygge kriminalpreventive tiltak slik at ny kriminalitet blir unngått også for personer med store lærevansker.

Referanser

- Brown, B. S. & Courtless, T. F. (1971)** *The mentally retarded offender. Department of Health Education and Welfare Publication, Washington DC.*
- Chitsabesan, P., Kroll, L., Bailey, S., Kenning, C., Sneider, S., MacDonald, W. & Theodosiou, L. (2006)** *Mental health needs of young offenders in custody and in the community. Br J Psychiatry, 188, 534-40.*
- Friestad, C. & Skog Hansen, I. L. (2004)** *Levekår blant innsatte [Living conditions amongst Norwegian prisoners]. In: Fafo-rapport 429. pp. 95. Fafo, Oslo.*

Gudjonsson, G., Clare, I. C. H., Rutter, S. & Pearse, J. (1993) *Persons at risk during interviews in police custody: the identification of vulnerabilities. HMSO, London.*

Harrington, R. & Bailey, S. (2005) *Mental health needs and effectiveness of provision for young offenders in custody and in the community. Youth Justice Board for England and Wales. www.youth-justice-board.gov.uk.*

Harris, L. (1998) *Harris survey of Americans with disabilities. Press Release, Baltimore.*

Hayes, S., Shackell, P., Mottram, P. & Lancaster, R. (2007) *The prevalence of intellectual disability in a major UK prison. British Journal of Learning Disabilities, 35, 162-167.*

Herbert, B. (2002) *An imaginary homicide. In: New York Times. New York.*

Jacobson, J. (2008) *No One Knows: Police responses to suspects with learning disabilities and learning difficulties: a review of policy and practice. (Trans. Prison Reform Trust, London.*

Kroll, L., Rothwell, J. & Bradley, D. (2002) *Mental health needs of boys in secure care for serious or persistent offending: a prospective, longitudinal study. Lancet, 359, 1975-1979.*

Laski, F. J. (1992) *Sentencing the offender with mental retardation: honoring the imperative for intermediate punishments and probation. In: The criminal justice system and mental retardation (ed R. W. Conley). Brookes Publishing, Baltimore.*

Loucks, N. (2007) *No One Knows: Offenders with learning difficulties and learning disabilities. Review of prevalence and associated needs. (Trans. Prison Reform Trust, London.*

Lyall, I., Holland, A. J., Collins, S. & Styles, P. (1995) *Incidence of persons with a learning disability detained in police custody: A needs assessment for service development. Med Sci Law, 35, 61-71.*

Murphy, M., Harrold, M., Carey, S. & Mulrooney, M. (2000) *A survey of the level of learning disability among the prison population in Ireland. Department of Justice, Dublin.*

Perske, R. (2005) *Search for persons with intellectual disabilities who confessed to serious crimes they did not commit. Mental Retardation, 43, 58-65.*

Petersilia, J. (2000) *Doing Justice? Criminal Offenders with Developmental Disabilities. pp. 62. University of California, Berkeley.*

Søndena, E., Rasmussen, K., Palmstierna, T. & Nøttestad, J. A. (in press) *Intellectual disabilities among Norwegian prisoners. Journal of intellectual disability research.*

Talbot, J. (2007) *No One Knows: Identifying and supporting prisoners with learning difficulties and learning disabilities: the views of prison staff, (Trans. Prison Reform Trust, London. ○*

Kristin Bølgen Bronebakk ønsker velkommen

Statsråd Knut Storberget og statsbyggs direktør Øivind Christoffersen med grunnstenen. Det er et skrin laget av Oslo fengsel og inneholder seremonielle og sentrale dokumenter fra Justisdepartementet/kriminalomsorgen og Statsbygg.

Ekspedisjonssjef i Justisdepartementet, Kristin Bølgen Bronebakk, direktør Ellinor Houm, Kriminalomsorgen region øst og direktør Øivind Christoffersen, Statsbygg, klare til å ta i mot gjestene.

Grunnstenen på plass i Halden fengsel

Justisminister Knut Storberget la 8. april ned grunnsteinen i fengselet i Halden. Fengselet innvies i april 2010 og får plass til 251 innsatte og 350 ansatte. Kostnadsrammen er på 1,4 milliarder og muren rundt den 300 km² store tomten er på 1,3 kilometer. Nå som Operaen i Oslo er ferdig, er Halden fengsel det største statlige byggeprosjektet i landet.

200 personer bygger fengselet som får et bruttoareal på 27 000 kvm. Fengselet ligger på en høyde på Torpum ved nordvest-siden av Halden. Veien dit har fått navnet Justisveien, det samme navn som veien til Ringerike fengsel, det forrige nybygde fengsel, ferdig for 11 år siden. Hver celle blir på 12 m², 222 av cellene får egne badecabiner på 2m².

– Ingen bør være i tvil om regjeringens høye ambisjoner for kriminalomsorgen. Vi både bygger nye fengselsplasser og ruster opp innholdet ➔

De første gjestene går innover byggeplassen, til venstre direktør Bjørn Holstad KITT, avdelingsdirektør i Justisdepartementet/leder av referansegruppen Unni Gunnes og direktør Harald Føsker KRUS.

Statsråd Storberget på vei til seremoniplassen, Statsbyggs prosjektleder, Arnold Pedersen, til venstre, mens politimester Otto Sterk, Halden politistasjon, venter til høyre.

Arbeiderne på bygget fikk en pause for ikke å forstyrre åpningsseremonien og samlet seg interessert

i straffen. Halden fengsel blir topp moderne med fleksible tilbud som skal gi innsatte bedre mulighet til å velge en fremtid uten kriminalitet, sa justisminister Knut Storberget. – Jeg er spesielt glad for at vi får servicetorg innenfor murene. Her vil innsatte kunne kobles sammen med rett offentlig instans og frivillige organisasjoner i god tid før løslatelse, sa statsråden videre.

Halden blir et fengsel som raskt kan tilpasses samfunnsutviklingen og nye utfordringer. Avdelinger for unge, seniorer, utlendinger mv. kan etableres og legges ned etter behov. Undervisning, hjelpeprogrammer og aktiviteter kan etableres og videreutvikles i fengselet. Intensjonen er at fengselet skal ivareta de to gjensidig avhengige motsetninger ved soningen: "Hardt og mykt", der det harde representerer soningen og frihetsberøvelsen mens det myke er tanken om rehabilitering.

Nær 100 fornøyde gjester fra instanser som er eller kan bli involvert i fengselet var samlet på byggeplassen glad for at det ti år gamle begrepet "det nye Østfoldfengselet" nå er erstattet av stor aktivitet på byggeplassen hvor man ukentlig kan følge den gode fremdriften på bygget. [O](#)

Leder at stortingets justiskomité, Anne Marit Bjørneflaten og forbundsleder Geir Bjørkli, NFF

Prosjektleder fra kriminalomsorgen, Arild Endressplass, med Kristin Bugge Lyså fra Region øst

Det var stor presseinteresse for statsråd Knut Storberget og Haldens ordfører, Per-Kristian Dahl

Hovedverneombudet, Mette Salicath

En an fengselets arkitekter, Guðrun Molden, HLM Arkitektur Bergen

Lederne for fengslene Ravneberget, Moss, Fredrikstad, Sarpsborg og Indre Østfold var viktige gjester

Gro Kraft, leder av KORO kunst i offentlige rom

Bedre personvern i kriminalomsorgen

Datatilsynet gjennomførte et stedlig tilsyn på Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt 13. november i fjor. På bakgrunn av de funn som ble gjort, ga Datatilsynet kriminalomsorgen en rekke pålegg. I januar startet et omfattende arbeid for å sikre et bedre personvern for de som har rett til et bedre personvern enn det kriminalomsorgen hittil har gitt dem.

Av seniorrådgiver Suzanne Five, KSF

I forrige utgave av Aktuelt for kriminalomsorgen ga vi en oversikt over de pålegg Datatilsynet har gitt. Nedenfor vil vi først gjenta påleggene og deretter orientere om hva som hittil er gjort og hva som skal gjøres.

Datatilsynets pålegg:

1. Registeret "innsatt pr. nummer" og eventuelle andre tilsvarende lokale registre må umiddelbart bringes til opphør. Unntak gjelder for opplysninger som det er nødvendig av hensyn til de innsattes og de ansattes liv å helse at de ansatte har umiddelbar tilgang til.
2. Det må iverksettes nødvendige tiltak for å etablere et rettslig grunnlag for behandling av opplysninger i Kompis. Frist: august 2008.
3. Det må gis tilstrekkelig informasjon til alle registrerte, jfr. personopplysningsloven §§ 19 og 20. Frist: utgangen av april 2008.
4. Det må på forespørsel gis innsyn til de registrerte, jfr. personopplysningsloven §§ 18 og 23. Frist: utgangen av april 2008.
5. Det må sørges for at opplysninger rettes i samsvar med personopplysningsloven § 27. Frist: utgangen av desember 2008.
6. Opplysninger må slettes i samsvar med personopplysningsloven § 11 litra e jfr. § 28.
7. Det må etableres et internkontrollsystem i samsvar med personopplysningsloven § 14. Frist: utgangen av desember 2008.
8. Det må etableres tilfredsstillende informasjonssikkerhet i samsvar med personopplysningsloven § 13 og personopplysningsforskriftens kap. 2. Frist: utgangen av desember 2008.

Hva har vi gjort og hva skal vi gjøre?

Med utgangspunkt i alle de oppgavene som skulle utføres innen korte frister, var det nødvendig å få mange mennesker med rett kompetanse med i prosjektet. Vi etablerte fem arbeidsgrupper. I tillegg bistår to prosjekter som allerede var etablert for Datatilsynet gav påleggene. Prosjektet samarbeider også med prosjektet som ser på nytt etatssystem for kriminalomsorgen ("NEK-prosjektet").

Gruppe 1 "Lovgruppen" ledes av underdirektør Elisabeth Barsett, KSF. Hovedoppgaven er å etablere et rettslig grunnlag for behandling av opplysninger i Kompis (pålegg 2). Gruppen har utarbeidet forslag til hvilke personopplysninger kriminalomsorgen trenger, samt formålet med behandlingen. Forslaget er sendt på høring. Det arbeides nå med å lage høringsbrev med lovforslag, administrative, økonomiske og andre konsekvenser som skal sendes på høring. Etter at høringsuttalelsene er kommet inn til KSF, skal det skrives en Ot. prp. som etter behandling i Regjeringen oversendes til Stortinget.

Gruppe 2 "Informasjons- og innsynsgruppen" har vært ledet av seniorrådgiver Tom Enger, Ullersmo fengsel. Hovedoppgaven for gruppen var å sørge for utarbeidelse av informasjonsskriv til bruk i etaten, samt en veileder til bruk ved behandling av innsynsbegjæringer (pålegg 3 og 4). Arbeidsgruppen hadde frist ut april og har laget åtte ulike informasjonsskriv og en veileder. Samtlige skriv kan lastes ned fra Kriminalomsorgens hjemmeside www.kriminalomsorgen.no, under fanen "personvern". Skrivene inneholder informasjon til de som innkalles til soning, som søker om besøkstillatelse, som er innsatt i fengsel eller gjennomfører straff i frihet, informasjon til besøkende, forsvarere/advokater, til personer som utfører oppdrag i fengslet eller besøker fengslet av andre årsaker, eller som utfører arbeid i norske fengsler på oppdrag fra kriminalomsorgen. Videre finner man veileder for behandling av innsynsbegjæringer.

Bevarings- og Kassasjonsprosjektet ble etablert for Datatilsynet ga sine pålegg. Prosjektleder er seniorrådgiver Signe Bruleite. Arbeidet skal munne ut i en plan godkjent av Riksarkivet for hvilke dokumenter/opplysninger som skal bevares for dermed å kunne kasseres og avleveres papirer/data til arkivverket. Prosjektet har i tillegg blitt pålagt å følge opp pålegg 6 fra Datatilsynet. Dvs. at personopplysninger skal slettes i medhold av personopplysningsloven § 11. jfr. § 28.

Gruppe 4 "Internkontrollgruppen" ledes av seniorrådgiver Jan-Inge Helgheim, KSF. I

følge pålegg nr. 7 fra Datatilsynet, skal kriminalomsorgen etablere et internkontrollsystem, jfr. personopplysningsloven § 14. Arbeidet samkjøres med utarbeidelse av et internkontrollsystem for etatens HMS-system samt etablering av inernkontrollsystem for etterlevelse av straffegjennomføringsloven.

Gruppe 5 "Informasjonssikkerhet og retting"

ledes av direktør Bjørn Holstad, KITT. Gruppen er tillagt en rekke oppgaver, bl.a. å beskrive akseptabelt risikonivå, utarbeide rutiner for retting av informasjon, instruks for bruk av IKT-utstyr, oppdatere og godkjenne rutiner for KIS, rutiner for håndtering av brukerkontoer samt utarbeide håndbok i risikovurdering av informasjonssikkerhet. Det er etablert en særskilt gruppe under denne gruppen for å vurdere tjenestelige behov for informasjon. Gruppen ledes av førstekonsulent/fengselsbetjent Elinor Hunnestad.

Gruppe 6 "Kompistiltakgruppen"

ledes av seniorrådgiver Ronald Borkamo, KITT. Denne gruppen har som hovedoppgave å foreta endringer i Kompis slik at systemet tilpasses endringer som følge av omlegging av diverse rutiner, herunder rutiner for tilgangsstyring, retting, sletting, logging m.v. I tillegg skal gruppen utarbeide diverse instruksjoner og manualer.

ESAK-prosjektet (elektronisk saks- og arkivsystem) for kriminalomsorgen ble etablert før Datatilsynet ga sine pålegg. Prosjektleder er Signe Bruleite. Hovedmål for prosjektet er å innføre elektronisk journal- og saksbehandlingsystem i kriminalomsorgen.

KSF koordinerer arbeidet som de ulike gruppene/prosjektene utfører. I tillegg planlegges et omfattende informasjons- og opplæringsopplegg. Det er viktig at alle som arbeider innenfor kriminalomsorgen har kunnskap om og arbeider etter det regelverket som gjelder for personvern. Dette er et langsiktig arbeid. Opplæring i personvern må styrkes gjennom aspirantopplæringen på KRUS, i etter og videreutdanningen, i lederopplæringen osv.

Målet med arbeidet i 2008 er i tillegg til å etterkomme påleggene fra Datatilsynet å legge til rette for gode og tilpasningsdyktige løsninger, rutiner og systemer som sikrer personvernet i kriminalomsorgen i fremtiden. ○

Tilsynsordninger for fanger og fengselsaker

Av forvaringsfange 03/43, Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt

Personopplysningssaken

Fanger klaget i 2006 fengselsvesenet inn for Datatilsynet på grunnlag av oppbevaring og behandling av sensitive personopplysninger om fanger i norske fengsler. Klagen resulterte i omfattende pålegg fra Datatilsynet til Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF). Saken ble omtalt i Aktuelt for kriminalomsorg nr. 1/2008.

At etaten nå tar selvkritikk og tydeliggjør at de vil rette seg etter påleggene, er positivt. Ekspedisjonssjefens oppfordring til opplæring og kritisk debatt på alle nivåer i etaten om personvern og personopplysningsloven, er både riktig og viktig med tanke på den utstrakte og kontinuerlig økende bruken av kartlegging og observasjon av fanger. Det er å håpe at oppfordringen til utstrakt debatt også inkluderer større grad av dialog med fangene.

Personopplysningssaken aktualiserer spørsmålet om tilsynsordninger for fanger. På hvilken måte bør disse ordningene organiseres, og hvordan skal man legge til rette for at fanger kan forsvare sine lovfestede rettigheter på en adekvat måte?

Interne tilsynsordninger

Det er en rekke komplikasjoner forbundet med de interne ordningene som benyttes i dag. Jeg tenker da særlig på de regionale tilsynsrådene og de lokale kontaktutvalgene /tillitsmannsordningene. I stor grad står man overfor en situasjon der etaten kontrollerer seg selv. Habilitetsmessig er dette betenkelig.

Det er problematisk at tilsynsrådene ikke innehar beslutningsmyndighet; de kan kun komme med sine anbefalinger og merknader. Hvorvidt disse etterleves i praksis, blir opp til anstaltsledelsen. Det er da også erfaringsmessig få saker som finner sine konstruktive løsninger gjennom tilsynsrådene. Den relativt nye regionale ordningen medfører også at tilsynsrådenes møtehyppighet med fangene er lav.

I kontaktutvalgene, der fangenes tillitsmenn møter anstaltsledelsen, er det kun et fåtall sakstyper som tillates aktualitet og behandling. Store spørsmål som berører organisasjonsmessige, administrative, sikkerhetsmessige og lovrelaterte forhold faller som regel utenfor. Saker der beslutningsmyndighet ikke ligger på lokalt nivå vil heller ikke defineres inn under kontaktutvalgenes

arbeidsområde. Erfaringsmessig finnes det marginalt med eksempler på at viktige saker er løst i kontaktutvalgene. Dette er arenaen for bagatellene, ikke for de viktige aspektene ved en soningssituasjon.

Personopplysningssaken ble fremmet for både kontaktutvalget ved Ila fengsel og tilsynsrådet for Region nordøst, dessverre uten resultater. Justissektorens forsvar i denne saken har vært at man mangler kunnskap på området. Det er således ikke bemerkelsesverdige at sektorens interne tilsynsordninger ikke fungerte adekvat.

Eksterne tilsynsordninger

Når interne tilsynsordninger svikter, må saker bringes inn for eksterne instanser. Fanger har, på lik linje med alle andre borgere, rett til å klage til for eksempel Datatilsynet og Sivilombudsmannen. Men også dette er forbundet med komplikasjoner. Eksterne instanser mangler gjerne detaljkunnskap om fengselsvesenets praksis. Resultatet er at hele bevisbyrden faller på fangene.

Fanger mangler som regel den nødvendige juridiske kompetansen. Saksfremdrift forutsetter imidlertid at fangene må sette seg inn i, forstå og tolke komplisert juridisk litteratur. Fanger mangler også den nødvendige informasjonstilgangen. Et av de største problemene i personopplysningssaken var nettopp mangelen på tilgang til relevant lovverk, bestemmelser etc.

Kommunikasjonsproblemer gjør seg også gjeldende. Fanger har sterkt begrensede kommunikasjonsmuligheter, for eksempel er telefontid begrenset til 20 minutter pr. uke som fangen selv må betale for. At mange velger å nedprioritere viktig saksarbeid til fordel for kontakt med sitt sosiale nettverk, er forståelig.

Kontrollpraksis som brevsensur og telefonavlytting skaper ytterligere komplikasjoner. Det er i dag ikke selvsagt at fanger får kommunisere ukontrollert med eksterne tilsynsmyndigheter. Regelverket gjør visse unntak i slike tilfeller, men praktiseringen er og blir i stor grad skjønnsmessig basert. I personopplysningssaken ble de fleste inngående og utgående brev og telefonsamtaler til Datatilsynet kontrollert (gjennomlest og avlyttet) av anstaltens tjenestemenn.

Mange fanger føler seg sårbare overfor fengselsregimet som innehar en utstrakt belønnings-, sanksjonerings- og skjønnsmakt. Restriktiv kontrolladferd kan føre til at man

ikke våger å benytte eksterne tilsynsmyndigheter. Dette er ingen ønskelig situasjon. Det bør være åpenbart at fanger skal få kommunisere med eksterne tilsynsmyndigheter uten å bli kontrollert av den part man fører en sak mot.

Behov for styrking av eksterne og uavhengige tilsynsordninger

Personopplysningssaken viser at interne ordninger ofte kommer til kort i de store og viktige spørsmålene. Saken synliggjør behovet for eksterne ordninger. Det bør være i alles interesse at norsk straffegjennomføring foregår på en forsvarlig måte og innenfor de lovmessige rammene som myndighetene og menneskerettighetene har gitt.

I stedet for de regionale tilsynsrådene bør man heller etablere en uavhengig ombudsmannsordning for fanger og fengselsaker. Forholdene bør også legges bedre til rette for fangers kommunikasjon med eksisterende eksterne tilsynsorganer. Dette innebærer «øremerket» tillegg i ringetid, at anstalten dekker telefonutgiftene og postfrankering innenfor rimelighetens grenser, samt at korrespondanse og telefoning skal foregå ukontrollert.

Ekspedisjonssjefen ønsker at alle skal kunne være stolte av etaten og at Datatilsynets funn ikke skal kunne tilskrives til en ukultur. I personopplysningssaken ble det avdekket at fangenes rettigheter ble neglisjert. Likeledes ble det klart at etatens tjenestemenn har blitt pålagt å arbeide i henhold til rutiner som er i strid med norsk lov. Ingen ønsker at tilsvarende skal skje i fremtiden.

Både fangenes rettssikkerhet og etatens virksomhet og profesjonalitet vil derfor kunne profitere på etableringen av gode tilsynsordninger og -rutiner. ○

Vold og trusler mot tilsatte i kriminalomsorgen

Kriminalomsorgen har nulltoleranse for vold og trusler mot tilsatte. Derfor jobbes det aktivt for å forebygge slike hendelser, både ved hjelp av kunnskap om volds- og trusselsituasjoner og gjennom sikkerhetsarbeid.

Siden 2002 er det blant annet satset stort på "Sikkerhet i kriminalomsorgen", et program som legger vekt på de menneskelige ressursene i sikkerhetsarbeidet og har som mål å redusere antall uønskede hendelser ved hjelp av teamarbeid, feilhåndtering og risikobevisthet. Dette er viktige tiltak for å forebygge vold og trusler.

Likevel må vi være realistiske og innse at volds- og trusselsituasjoner dessverre vil forekomme, også i fremtiden. Da er det viktig å ha tydelige rammer som er faglig fundert for hvordan slike situasjoner skal håndteres. I KRUS sin rapport om vold og trusler mot tilsatte for

årene 2004, 2005 og 2006 konkluderes det med at oppfølging av hendelsen i form av informasjon, defusing og debriefing er avgjørende for hvordan opplevelsen av hendelsen utvikler seg. Der volden nedtones og ikke følges opp av leder, kan voldshendelsen bli særlig belastende for den som har vært utsatt.

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF) vil derfor i løpet av høsten 2008 starte arbeidet med å etablere et system for oppfølging av tilsatte som har vært utsatt for belastende situasjoner. I den sammenheng må det blant annet tas stilling til valg av metodikk og organisering av defusing og debriefing. Målet er å etablere et system som sikrer at **alle** tilsatte i kriminalomsorgen som utsettes for volds- eller trusselsituasjoner får faglig god og tilstrekkelig oppfølging. ○

Vold og trusler mellom innsatte

En intervjuundersøkelse ved Kristin Hanøa
Utgitt av KRUS i serien Rapport, nr 1/2008

Økt dialogkompetanse både innsatte i mellom og med ansatte mener de innsatte vil kunne redusere trusler og vold. Enkelte innsatte etterlyser også en betjentrolle med økt initiativ og tydeligere oppmerksomhet ved konfliktsituasjoner og overfor enkeltinnsatte som sliter, samt initiativ til meklingssamtaler mellom innsatte som er i konflikt. En mer hensiktsmessig fangesammensetting ut fra alder, soningsmodenhet og oppdeling av sterke negative grupperinger mener de innsatte også skal kunne virke forebyggende på trusler og vold.

Relasjonene mellom innsatte i fengsel er

normalt ikke spesielt konfliktykt. Rapporten er et forsøk på å belyse hvordan de innsatte opplever eventuelle situasjoner med vold og trusler fra andre innsatte. De intervjuede gir for en stor del inntrykk av en hverdag preget av ro og orden. Temaet er likevel viktig, understreker forfatteren "fordi det berører de innsattes opplevelse av trygghet i en belastende livssituasjon". En intervjuundersøkelse med et begrenset utvalg informanter kan ikke gi alle svarene om problemets art, omfang og løsning, men kan gi innspill om problemet og tanker om hva de ansatte kan gjøre bedre i arbeidet med sikkerhet og trygghet for innsatte. Dette er også av betydning for de ansattes egen opplevelse av sikkerhet og trygghet i fengselet.

Fengselshverdagen kjennetegnes av rutiner,

regler og liten påvirkningsmulighet. Dette kan medføre økt konfliktnivå og dermed økt risiko for trusler og vold. Slike hendelser knyttes i stor grad til de spesielle betingelsene ved å være fengslet, som å bo tett sammen med andre innsatte, mye innelåsing, frustrasjoner eller situasjoner der informanter føler seg overhørt eller behandlet på en krenkende måte. Maktstrukturene og den interne kulturen blant de innsatte gir situasjoner der det ansees viktig å posisjonere seg, dette kan igjen føre til trusler og vold. Tystere, sedelighetsdømte eller innsatte som på ulike måter skiller seg ut fra de andre, kan være spesielt utsatt. Alvorlighetsgraden i hendelsene varierer. Det er enighet om at de sosiale, psykiske og symbolske formene for vold er mest utbredt, disse foregår ofte skjult for de ansatte. ○

Vold og trusler mot tilsatte i friomsorgen

Rapporten gir et samlet bilde av vold og trusler mot tilsatte i friomsorgen for årene 2004, 2005 og 2006. Av Tore Rokkan
Utgitt av KRUS i serien rapport, nr 2/2008

For første gang foreligger en rapport om trusler og vold mot tilsatte ved friomsorgskontorene. Tilsvarende rapporter har de seneste årene vært utarbeidet om tilsatte i fengslene. Opplæringsprogrammet om Sikkerhet i friomsorgen (SIFO) har også hatt spesiell oppmerksomhet rettet mot vold og trusler. SIFO-undersøkelsen, som ble gjennomført i 2007, presenteres som et eget kapittel i rapporten. Mange ved friomsorgskontorene kan ha

opplevd situasjoner som har vært ubehagelige og som har ført til fysiske, statiske tiltak som alarmer, låste dører eller oversiktlig innredning, organisatoriske tiltak som møtepunkter og kommunikasjonslinjer eller dynamiske tiltak som samtaler og samhandling i arbeidet med den domfelte. Dette har igjen gjort kontorene svært ulike i hvordan de oppfatter vold og trusler: Som en indikator for sikkerhetsarbeidet, eller som hendelser som oppstår ut fra egenskaper hos den domfelte.

39 volds- og trusselhandlinger er registrert ved friomsorgskontorene fra annet halvår 2003 til første halvår 2007. 5 av disse var psykisk vold og 2 var sosial vold. Dette er typer av vold som er

alvorlige fordi de ofte er uttrykk for en sammensatt hendelse eller flere hendelser over tid, heter det i sammendraget i rapporten. – Samtidig er dette voldsformer som på grunn av sin kompleksitet ikke er lette å dele med andre som ikke er en del av den samme situasjonen. Den viktigste utfordringen i arbeidet med vold og trusler mot tilsatte ved friomsorgskontorene er derfor å utvikle nye og bedre kulturer for å ta et felles ansvar og skape en felles forståelse av situasjoner som fører til vold og trusler, er avslutningsordene i sammendraget. ○

Forvaring – erfaringer og utfordringer

Foredrag og innlegg på forvaringskonferansen på KRUS 12.6.2007. Berit Johnsen (red). Utgitt som KRUS Rapport 4/2008

Målet med konferansen var å utveksle kunnskap, erfaringer og synspunkter om forvaringsordningen ut fra ulike utgangspunkt og ståsted. Nesten 150 personer fra instanser som Justisdepartement, politi, domstol, påtalemyndighet, kriminalomsorg, helse, tidligere innsatte og innsattes interesseorganisasjoner deltok på konferansen som kom i stand på grunnlag av et forskningsarbeid om forvaring som har pågått siden 2002, det året straffereaksjonen forvaring trådte i kraft.

Å bli dømt til forvaring er alvorlig, det signaliserer at vedkommende har begått et svært alvorlig lovbrudd som har krenket andres liv, helse eller frihet – for eksempel vold, seksualforbrytelser, trusler og ran. Forvaring kan bare benyttes når en tidsbestemt straff ikke anses tilstrekkelig for å verne samfunnet. Videre må det foreligge en nærliggende fare for at vedkommende igjen vil

begå en slik forbrytelse. Teoretisk sett kan den dømte risikere å bli sittende i fengsel på livstid.

Åpningsinnlegget var ved Justisdepartementet og presenterte viktige momenter sett fra et politisk og departementalt hold. Første del rettet oppmerksomheten mot erfaringene med ordningen. Her var det innlegg fra Den rettsmedisinske kommisjon (lederen, Randi Rosenqvist), domstolen (avdelingsleder Trond Mangseth, Asker og Bærum tingrett), forvaringsanstaltene Ila (sjefpsykolog Benedicte Westin) og Bredtveit (sosialkonsulent Tone Heyerdahl) foruten friomsorgen (assisterende friomsorgsleder Njål Grimstad, Oslo friomsorgskontor).

Andre del tok for seg utfordringene, med innlegg fra påtalemyndighet (statsadvokat Jenny Sellæg, Nordland statsadvokatembete), Den rettsmedisinske kommisjon (lederen Randi Rosenqvist), innlegg fra påtalemyndigheten – som ikke er gjengitt, kriminalomsorgen (miljøterapeut Henning Torma, Bredtveit) og de forvaringsdømte (prøveløslatt fra Ila).

Innleggene ble etterfulgt av en paneldebatt, her var også forsvarerne med. Konferansen ble avrundet med en orientering fra den regjeringsoppnevnte utredningsgruppen som etterkontrollerer reglene om strafferettslig utilregnelighet og strafferettslige særreaksjoner (Siri Weisæth, gruppens sekretær).

Forskningen om forvaring har avdekket et behov for dialog mellom de ulike aktører som er involvert i forvaringsinstituttet. I forordet til rapporten påpekes det at selv om det er gått noe tid fra konferansen ble arrangert og til publisering av rapporten, er problemstillingene like aktuelle. Konferansen er ikke tidligere omtalt i Aktuelt for kriminalomsorgen. [O](#)

Arbeidsgruppe har evaluert reglene om farlige forbrytere

Hvordan skal samfunnet reagere mot farlige lovbrøyttere?

Arbeidsgruppen som ble ledet av Øystein Mæland, leverte sin rapport 30. april. Gruppen har evaluert reglene om strafferettslige særreaksjoner, utilregnelighet og forvaringsstraffen.

Gruppen har fått et entydig inntrykk av at forvaringsordningen innebærer at det er langt færre alvorlige sinnslidende på Ila og Bredtveit enn det var under sikringsinstituttet. Videre fremheves at det er lagt ned betydelig arbeid og innsats for å tilrettelegge for en annerledes straffegjennomføring for forvaringsdømte.

Bredtveit bør bli fast, ikke bare midlertidig, forvaringsanstalt for kvinner. Både Bredtveit

og Ila erfarer at korte forvaringsdommer vanskeliggjør endringsarbeidet med de innsatte.

Utredningsgruppen finner at det ikke er gode nok tilbud for de forvaringsdømte som er i slutfasen av forvaringsperioden. En progresjon i soningen som innebærer gradvis overgang til et liv i frihet ser ikke ut til å fungere etter intensjonene nå.

Ila beskriver en rekke problemstillinger knyttet til prøveløslatelse fra forvaring. Dette gjelder spesielt hovedregelen om at forvaringsdømte skal løslates til kommunal bolig, samt å sikre at den innsatte får et stabilt behandlingsopplegg. Dette byr på særlige utfordringer i saker hvor retten beslutter prøveløslatelse uten at kriminalomsorgen har anbefalt dette.

Arbeidsgruppen peker på at det er en liten gruppe tilregnelige lettere psykisk utviklingshemmede som kommer uheldig ut.

Arbeidsgruppen finner det betenkelig at personer holdes innenfor straffesystemet som prøveløslatt til institusjon/kommunal bolig i årevis fordi den kommunal helse- og sosialtjeneste ikke kan fremskaffe et godt nok tilbud som kan ivareta personen på en god og trygg måte både for vedkommende selv og samfunnet. [O](#)

Fra uniformsutstillingen hos PDMT

Uniformsutvalget

Uniformsutvalget i kriminalomsorgen er i god gang med sitt arbeid. Utvalget har gjennomført en spørreundersøkelse i et utvalg fengsler og samles til jevnlig arbeidsmøter. Siste møte ble holdt i Oslo fengsel, her deltok også fengselets uniformsansvarlige. Forrige møte var hos hos Politiets data- og materiell-tjeneste på Jaren, som leverer uniformene. Andre spørsmål som har vært tatt opp i utvalget er kokkeuniformene, et parti bukser som medførte kløe for noen og diverse innspill fra etaten som var blitt liggende i påvente av at mandat og sammensetning for utvalget ble avklart.

Forhåpentlig vil et nytt uniformsreglement være på plass i løpet av året. Utvalget bruker etatens Intranett til informasjon.

Formålet med uniformsutvalget

Uniformsutvalget skal medvirke til ensartet praksis og hensiktsmessige administrative løsninger innenfor uniformsreglementets område.

Uniformsutvalgets oppgaver

Utvalget har en rådgivende funksjon som innebærer

1. Uniformsutvalget skal avgi uttalelse i saker om forståelse av uniformsreglementet.
2. Uniformsutvalget skal vurdere forslag til

endringer i uniformsreglementet.

3. Utvalget kan på eget initiativ fremme forslag overfor Kriminalomsorgens sentrale forvaltning om endringer i uniformsreglementet.
4. Uniformsutvalget skal medvirke til at det innen bekledning benyttes ensartet verne- og sikkerhetsutstyr. Utvalget skal bidra til hensiktsmessige administrative løsninger for anskaffelse av ovennevnte utstyr. Kvalitetssikring og godkjenning av verne- og sikkerhetsutstyr foretas i samarbeid med PDMT.
5. Uniformsutvalget kan også benyttes som rådgivende organ for KSF i andre spørsmål som det måtte være hensiktsmessig å be utvalget om en utredning av. Et slikt spørsmål kan være vurderinger av godkjente tvangsmidler.

Utvalget har avgjørelsesmyndighet som innebærer at det kan ta avgjørelser i saker som gjelder utprøving av produkter som ikke representerer vesentlige endringer, dvs. mindre endringer i design, stoffkvalitet, egenskaper m.v., så fremt endringene samlet lar seg dekke innenfor tildelt økonomisk ramme.

Uniformsutvalgets sammensetning

Uniformsutvalget skal være bredt

sammensatt. Lederen oppnevnes av Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, og skal representere arbeidsgiversiden i kriminalomsorgen. I tillegg oppnevnes to representanter fra ytre etat som skal representere arbeidsgiversiden i utvalget. Tjenestemannsorganisasjonene oppnevner også to representanter til utvalget. Videre er Hovedverneombudet for kriminalomsorgen medlem av utvalget. Medlemmene oppnevnes for en periode på to år. PDMT har sekretariatsfunksjonen for utvalget, og har en rådgivende funksjon i saker som gjelder produktutvikling og forvaltning av uniformsordningen.

Arbeidsgiverrepresentanter

- En representant for KSF - Grethe Rødskog Fodstad, utvalgets leder det første året
- En representant for regionalt nivå - Rune Trahaug, Region øst
- En representant for lokalt nivå - Ingeir Klemetrud, Stavanger fengsel

Arbeidstakerrepresentanter

- En representant fra NFF - Asle Aase
- En representant fra STL - Tore Leirfall
- Sentralt hovedverneombudet i kriminalomsorgen, Mette Salicath

KRUS har observatørstatus i utvalget. Her er det Ellen Ekhaugen som møter. [O](#)

Innkalling til soning

Konsert i Oslo fengsel med Jonas Fjeld, Hilde Heltberg og Venjas Harem

Vi som var så heldige å bli innkalt møtte en festsal fylt av innsatte, representanter fra prosjektet Musikk i fengsel og frihet, representanter fra Rikskonsertene (Hele Norge synger), Musikkens studieforbund og Norsk forening for musikkterapi.

Samarbeidsprosjektet omfatter for kriminalomsorgens del innsatte, fortrinnsvis på Bredtveit og i Oslo fengsel og løslatte. Musikk lærer Venja Nilsen, velkjent fra Bredtveitrevyene, er en nøkkelfigur. Friomsorgsleder Reidar Espedal ved Oslo friomsorgskontor representerte styringsgruppen og delte gavemildt ut velfortjente roser til de opptredende.

For tidligere kulturminister, nå leder for Rikskonsertene, Åse Kleveland, var det førti år siden sist hun var i fengsel, men hun kjente raskt igjen en av tilhørerne i salen. Han satt på Sem i 1967. Åse Kleveland var stolt av prosjektet Hele Norge synger. Her kan alle møtes i sang, uttrykke seg, engasjere seg på tvers av forskjellige befolkningsgrupper, og selvsagt skal fengslene være med. Hun imponerte med å avslutte sin innledning med feiende sang. Konserten ble tatt i mot med stor begeistring av en festsal fylt til randen, de aller fleste var naturlig nok innsatte. [o](#)

Åse Kleveland og Venja Nilsen

Bare regn – ikke sol

Om miljø og global oppvarming: Revy på Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt

Forestillingen står trygt på Ila-ben, fra idé til nesten alle tekster og først og fremst fremføringen. Her er det ingen kraftig musikkledsagelse å støtte seg på, den enkelte medvirkende formidler tekst og spiller og synger i sketsjer og sanger. På den forestillingen som Aktuells redaktør overvar, måtte konferansier-oppgavene plutselig overtas av en annen medvirkende som allerede hadde store oppgaver i revyen. Dette taklet hele gjengen flott. Revygruppen har solid trygghet og spilleglede. Gjengen kjennetegnes av en erfaren kjerne, som på en naturlig måte inkluderer nye medvirkende.

Og revyen sto støtt i innhold og form, samtidig som deltakerne mestrer bedre og bedre år for år samtalen etterpå med publikum. Publikum på sin side blir da friere i å spørre og kommentere. Publikum denne dagen var ulike støttespillere i frivillige organisasjoner foruten skoleelever – og en stolt mor som beskjedent satte seg på bakerste benk. Sønnen takket henne varmt fra scenen for all støtte. Teatergruppas trygge og inspirerende leder, Erle Skaar, Rud videregående skole, forteller i programmet at en av gruppas medlemmer

foreslo temaet kort etter fjorårsrevyen, "En drittsekk er en drittsekk, uansett nasjon" av Ole Paus. En kassett med sanger fra "Miljøkompaniet" ble funnet frem og tre sanger hentet herfra. - Det meste av tekstene har vi altså skapt selv! Alle skuespillerne har kommet med innspill til sketsjene underveis...

Vi håper dere vil more dere og kanskje vurdere å "implantere" minst én ny god vane for å verne miljøet etter å ha sett vår lille revy! skriver Erle på vegne av teatergruppa. [o](#)

Frimsorgsledersamling på Gardermoen

Av Nina Berger, frimsorgsleder Vestfold frimsorgskontor

Frimsorgen er i utvikling og vekst. De oppgaver straffegjennomføringsloven gir denne delen av kriminalomsorgen er omfattende og økende. Dette setter krav til både ressursutnyttelse, struktur og gode rutiner i arbeidet. I tillegg står 6 av frimsorgskontorene i landet nå foran helt nye oppgaver som piloter for straffegjennomføring med elektronisk kontroll.

Behovet for gjensidig informasjons- og erfaringsutveksling og for drøfting av vanskelige overordnede problemstillinger på tvers av regionsgrensene er bakgrunn for at frimsorgsledere fra hele landet var samlet på Gardermoen to dager i slutten av april. Sist vi hadde en slik samling var i Sandefjord for to år siden.

På agendaen sto:

- Aktuell informasjon om pilotprosjektene med straffegjennomføring med elektronisk kontroll.
- Drøfting og diskusjon om bruk av "private" oppdragsgivere og egnet innhold i samfunnsstraffen.
- Notoritet (dokumentasjon) i straffegjennomføringen.
- Kapasitet i forhold til utvikling med økt bruk av samfunnsstraff fram mot 2012.

Frimsorgslederne delte erfaringer og drøftet problemstillingene både i møterommet og rundt kaffekopp og middagsbord. Dialogen bar preg av engasjement og solid kompetanse. Variasjonen i ledernes utdanning og erfaring og store ulikheter i lokale forhold i landet ga ulike perspektiver inn i samtalene. Straffegjennomføring i frihet, nord, øst og vest i landet, i storby og på landsbygd gir oss kanskje ulike forutsetninger for å løse våre felles oppgaver, men hvor store forskjeller kan vi leve med uten at det går på bekostning av rettssikkerheten for de domfelte?

Frimsorgslederne, bak fra venstre: Jonny Bjørkli, Akershus, Elin Riise, Hedmark/Oppland, Unni Lineikro, Østfold, Nina Berger, Vestfold, Idar Tronstad, Agder frimsorgskontor, Brigt Mæland, Rogaland, Jens Holand, Troms, Roger Holmern, Telemark, Anne G. Hauan, Buskerund, Erling Ivar Moberg, Finnmark. Første rekke: Reidar Espedal, Oslo, Annhild Viken Sunde, Møre og Romsdal, Solfrid Ramlo, Sør-Trøndelag, Kristin Rønning, Hordaland

Gjennom kjennskap til hverandre, kontakt og samarbeid på tvers – og gjennom å dele eksempler fra egen praksis fikk vi nye perspektiver med oss tilbake. En samling hvert år mener vi er med på å kvalitetssikre frimsorgen over hele landet. I april 2009 samles vi igjen – i Tromsø. [O](#)

KRIMINALOMSORGEN

Aktuelt for kriminalomsorgen

Utgiver

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning
Postboks 8005 Dep,
0030 Oslo

Ansvarlig

Ekspedisjonssjef Kristin Bølgren Bronebakk

Redaktør

Seniorrådgiver
Grethe Rødskog Fodstad, KSF
telefon 22 24 55 88 telefaks 22 24 55 90
e-post: grethe-rodskog.fodstad@jd.dep.no via
etatsnett: Fodstad Grethe (Justisdept)

Kontaktutvalg Kriminalomsorgsavdelingen

Utviklingsseksjonen
rådgiver Leif Flatby, Administrativ seksjon
førstekonsulent Kjersti Lehmann

Kontaktpersoner regionalt nivå

Frode Isaachsen, Region øst
Birgitte Skjørshammer Wang,
Region sør
Liv Henly, Region nordøst
Björg Lindebø, Region sørvest
Øystein Hauge, Region vest
Synnøve Sørland, Region nord

Bestilling av

abonnement/adresseendring:
forværelset i KOA/KSF
telefaks 22 24 55 90
telefon 22 24 55 81/31

Redaksjonen avsluttet

17. juni 2008

Manusfrist nr. 3/2008

22. september

Utgivelsesplan 2008

Uke 10, 25, 41, 50

Opplag: 4500

Nr 2/2008, 18. årgang

Forsidefoto:

Grethe R. Fodstad, KSF